УДК 808.5

КУЛЬТУРА УСНОГО СПОНТАННОГО НАУКОВОГО ВИСЛОВЛЕННЯ: КОРЕЛЯЦІЯ СТИЛЬОВИХ МОВОМИСЛЕННЄВИХ КОМПОНЕНТІВ

Бибик С. П.

У статті проаналізовано лексичні та граматичні маркери наукового спонтанного висловлення, які не суперечать нормам усної мови.
Ключові слова: усна мова, параметр усності, параметр розмовності, елементи надлишковості, явища хезитації.

В статье проанализированы лексические и грамматические маркеры научного спонтанного высказывания, не нарушающие нормы устной речи.
Ключевые слова: устная речь, параметр устности, параметр разговорности, элементы избыточности, явления хезитации.

The article analyzes the lexical and grammatical markers scientific spontaneous expression that are not contrary to oral language.
Key words: oral language, parameter of oral, parameter of colloquial, elements of redundancy, phenomenon of hesitation.

Усна наукова мова – це мова спеціальна, створювана фахівцями та звернена до однодумців, які володіють однією й тією ж системою понять та професійних знань. Через це її специфіку, тематичне спрямування визначає належність до певної галузі знань. Чинник теми об'єднує її з писемною мовою та впливає на вибір тих мовних засобів, що визначають поняттєво-змістове наповнення висловлення, його високу інформативність, інтелектуалізованість, композиційну структурованість. Для наукового тексту виділяють також таку ознаку, як теоретичність – можливість фіксувати одержані відомості та передавати їх для наступної наукової комунікації [2, с. 142–148].

Матеріалом дослідження стали аудіограми засідань спеціалізованої вченої ради з розгляду дисертацій. Тексти подано в орфографічному запису.

Зміст поняття "культура усного спонтанного наукового висловлення" становлять питання: а) стильової, жанрово-дискурсивної відповідності у мовному оформленні висловлення; б) органічності для комунікативної ситуації маркерів 'усності' – 'розмовності', елементів т. зв. надлишковості, явищ хезитації.

Щодо першого, то в усному спонтанному науковому тексті-висловленні за вимогами жанру виступу є контактовстановлювальна етикетна частина (*Шановне товариство!*; *Шановні колеги!*; *Я насамперед хочу звернути увагу на такий позитивний факт / як…*; *Я / перш за все / хочу сказати / що ми сьогодні маємо справу із серйозним науковим дослідженням*), ознайомлювальна інформативна, характеризувальна, оцінна, проблемно-констатаційна, зауваження, накреслення перспективи, стереотипна висновкова (*Я загалом* [..] *оцінюю роботу. Вважаю / що це робота / яка заслуговує / не заслуговує на високий ступінь науковий доктора / кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 / українська мова*).

За параметром відповідності науковому стилю диференційовано функції: а) ***дискурсивних одиниць*** (книжних загальнонаукових слів та словосполучень, спеціалізованої лексики, визначальної для наукового жанру виступу на засіданні спеціалізованої вченої, вузькоспеціалізованих номінацій та понять, зокрема в галузі лінгвістики; б) ***дискурсивних кліше***. В аналізованих усних наукових текстах засвідчено усі п'ять типів метадискурсивних висловлень, характерних для цього жанру комунікації [9, с. 56–59]: 1. Аудіальні: *Я / перш за все / хочу сказати / що ми сьогодні маємо справу із серйозним науковим дослідженням*). 2. Візуальні: *Я завжди дивлюся на форму дисертації*. 3. Кінестетичі: *Я би хотів підкреслити / що дуже добре / що творчість Олександра Олеся чітко розглядається за певними періодами*. 4. Дигітальні: *В принципі частина вчених обстоюють думку / що запозичені терміни та інтернаціоналізми / це не одне й те саме / тому що інтерна-*

ціональними можуть бути терміни й певної національної мови. 5. Інтегративні: *Зараз же, забігаючи наперед, скажу, що, безумовно, я підтримую цю докторську дисертацію*.

Не позбавлена спонтанна усна наукова мова і розмовних ***лексичних одиниць із повсякденно-побутової сфери***, які: а) спрощують процес сприйняття висловлення науковця (*Обойми прізвищ / що вони дають. Ну що сказать..? А дисертант боїться когось не образити / не згадати / бо справді море дослідження у цьому*; *Ви його трошечки зіпхали*; б) уможливлюють економію мовних зусиль у "своєму" соціокультурному середовищі (*Ви непогано виписали творення*; *У Вас це виділено як сполучний комплекс. А де тут частинка? Ціле підрядне іде*); в) пом'якшують негативну оцінку (*Можливо / саме тому / що авторка пішла шляхом екстенсифікації роботи / тому інтенсифікаційна складова трошечки виявилася затертою*).

Органічні в усній науковій спонтанній мові ***професіоналізми та жаргонізми***, як-от: *Отже / з таких трьох позицій: позиції історії мови / позиції вживати чи не вживати ті чи інші лексеми і того / наскільки добре збита* [скомпонована, сформована, структурована] *дисертація / я її оцінюю цілком позитивно*; *Це не те / що людина прийшла в аспірантуру і за три роки зрослася вона з матеріалом чи не зрослася / а треба видати результат.*

Отже, і лексика, і фразеологія в усному спонтанному тексті-висловленні засвідчують його функціонально-стильову належність, бо переважають книжні одиниці мови. Теоретична мовомисленнєва домінанта обмежує прояви розмовності в усних наукових висловленнях.

Так, з-поміж ***засобів текстового зв'язку*** виразні прикмети 'усності' має повтор: а) займенниково-іменникові повтори як засоби забезпечення інформаційної когерентності спонтанного висловлення, коли відбувається його контамінація, тобто відтворення частини попереднього висловлення в наступному: *І щодо фразеології / то ми переважно розглядали ту фразеологію / поруч з лексико-семантичними групами... / тобто розглядали ті фразеологізми / до складу яких входять досліджувані нами лексеми із виокремлених нами лексико-семантичних груп*; б) лексичний повтор того самого слова-теми, що надає висловленню експресивності, забезпечує локальну зв'язність та засвідчує психоемоційну напругу мовця, як-от: *Ви використовуєте архівні матеріали / а чи вплинули ці матеріали на структуру і концепцію дослідження? Якщо вплинули / то як?;* в) ініціальний повтор, що складається із двочленної синтагми та синтагми із залежними словами (*Я б не давала таких оцінок радянському часові / що це тільки лінгвоцид / знищення української мови. Я б не давала таких політичних оцінок. Тому що насправді працювали в Інституті мовознавства працювали ті дослідники / які зараз білі плями*. При цьому, як вже спостережено в дослідженнях усної розмовної мови, у таких висловленнях відображено лише напруження між актуальним (у першій синтагмі) та синтаксичним (у наступних синтагмах) членуванням [12, с. 375].

Специфічна функція вказівних займенників в усному спонтанному науковому висловленні пов'язана з тим, що вони підкреслюють, увиразнюють його тему, ситуацію, символізують зв'язок між мовними та немовними, прагматичними, компонентами наукового дискурсу "захист дисертації" – вказівні займенники *це, оцей, той, цих, ці, ця, це, цей, оцей, оці* виступають у ролі опертя в побудові висловлення, створюють психофізичні передумови контактування між адресантом та адресатом тексту-висловлення [12, с. 271–272]: *Враховуючи ці спостереження / цей аналіз / дисертантка зробила висновки*.

Роль сполучників в усній мові пов'язана з такими особливостями: а) вживання єднального сполучника *і* у функції видільної або приєднувальної частки, яка зв'язує елементи висловлення, маркує когерентність мовомисленнєвих операцій: *І в основній частині Ви поставили ряд завдань / то / я вважаю / що ці завдання виконані. І ви в розділах нормально все це написали*; б) парцеляція підрядної частини зі сполучником *бо, але, хоч, що*, притаманна й усній повсякденно-побутовій комунікації: *Я насамперед хочу звернути увагу на такий позитивний факт / як ділова мова. Бо мене допікали всі підручники / які пішли з мовлення*. Дослідники наукового стилю відзначають, що тенденція до самостійності речень з початковим сполучним

засобом пов'язана з прагненням до виділення авторських оцінок описуваного факту [5, с. 68].

Особливими функціями координаторів внутрішньотекстових зв'язків наділені частки. Саме на матеріалі жанрів наукового дискурсу було виконане дослідження Яо Ли про роль часток [16]. Аналізовані висловлення репрезентують відчутне накладання стильових обмежень на вживання цих одиниць мови. В усному спонтанному тексті-висловленні, зорієнтованому на вплив, на актуалізацію уваги слухача, задіяні лише деякі структурно-семантичні класи простих часток та часток-фразем: 1) вказівні частки ***от, ото, то, це, оце, ось***, що беруть участь у комунікативній організації висловлення, виділяючи його тему та рему (*От лексика і фразеологія сьогодні виникало питання*), вказуючи на сегментну межу висловлень на зразок: *От Ви стверджуєте / що сполучні комплекси не відтворюються / а конструюються у мові*. Функція діалогізатора підтримується й іншими частками, модальними словами, які підтверджують факт внутрішнього діалогізму в теоретичному мовомисленнєвому процесі, наприклад, згоди з самим собою (*От ви використовуєте поняття когніотип / так / когнітивна модель*). Частка *от* посилює фрагментацію висловлень, заповнює логічні паузи, необхідні для обдумування, пошуку потрібного слова, створює особливу ритмічну структуру висловлення: *Також укладанням цих словників могли займатися працівники бюрократичних установ. Це не були фахові лексикографи. От*; 2) видільно-підсилювальна частка ***ну*** – це вокальний жест, слово-замінник пауз, елемент апеляції до слухача, спаювання речень у межах суперсинтагми [13]. Ця частка часто передує іншому сполучному елементові висловлення – вказівній частці, сполучникові у функції приєднувальної частки, з якими утворюються стереотипні конструкції: *Ну / то нехай собі / заявити / заява / оголосити / оголошення / об'явити / об'ява / це різні просто лексеми*; *Ну це такі ми можемо шукати кожного в нас*. Зафіксовані випадки вживання частки *ну* відображають певні коливання мовомисленнєвого процесу на тлі пролонгації пауз, вони засвідчують невпевненість адресанта висловлення: *А з іншого боку / отакі процеси / про які йшлося сьогодні / їх важче помітити / бо синтаксис / це те / що / ну / менш експліцитно / ніж / е / лексика*. Характерно, що частка *ну* поєднується із вставними словами – мовними актуалізаторами мікротеми висловлення, тобто композиційними скріпами (*Ну / наприклад / якщо беремо "ведомость" / то це може бути "оборотная ведомость*). Видільна функція частки *ну* накладається на функцію засобу включення самопрезентації адресанта висловлення. Це простежено на прикладах її поєднання із займенником *я*: *Ну я* / *власне / слово не просила*; 3) видільні частки, зокрема ***знову-таки, все-таки***: *І знову ж таки погоджуємося з дисертанткою / що це самодостатній / окремий функціональний різновид офіційно-ділового стилю*; *Щоб помітити синтаксичні відмінності / треба мову вже аналізувати / а не тільки її спостерігати*; 4) означальна частка ***саме***: *І водночас підкреслено у прийнятній академічній формі окремі саме напрямки / в яких треба ще подумати і / можливо / рухатися*; 5) частки ***тут*** **(*отут*)**, ***там***, що виділяють пікові моменти в актуальному членуванні висловлення, підкреслюють вираження думки "тут і зараз" (*Тут* у *висновках якось написано / що це утвердження національних традицій і національна самобутність*; *Мало тут мовного феномену / але багато тут позамовного / і він визначає тенденцію*.

У зв'язку з поставленою для цієї публікації проблемою варто акцентувати увагу саме на "чужих", іншостильових компонентах. Серед них ***типові усно-розмовні синтаксичні конструкції та їхні граматичні маркери***: 1) висловлення із займенником *воно*, який сприймається як перехідна форма від повнозначного до службового слова: *І воно справді надається до продовження це дослідження*; *А воно є в Матіос / і в Нестайка також*; 2) розмовні синтаксичні конструкції, побудовані за моделлю неповного, еліптичного речення та синтаксичних одиниць, еквівалентних реченню. Вони відображають явища синтаксичної компресії, лаконізму, невимушеність процесу обміну думками. Так, за аналогією до неповних речень змодельовано висловлення-питання (*На макроструктурному рівні ви визначили 8 компонентів. А на мікроструктурному?*), висловлення-відповіді, висловлення-виступи науковців (*Ми пробували і з структурою, і з категорією / а зупинилися на явищі. Хоча / дійсно / явищем є саме слово / тому так / мовомисленнєва категорія / можливо / і була б і рельєфнішою / і доречнішою*). Неповнота таких реченнєвих

конструкцій, як відомо, ситуативно мотивована, комунікативно орієнтована й інтенційно маркована [10]; 3) явища еліпсису (*Я б одне іще побажання*; *Про це варто було згадати. А це ще чіткіше термінологічне окреслення*). В усній спонтанній мові ці моделі висловлення є специфічними фактами мовної економії, коли з погляду актуального членування такі конструкції містять комунікативний мінімум – одну тему й одну рему [15]; 4) синтаксичні конструкції, співвіднесені з односкладними реченнями: *От теперішній час. Адже завжди теперішній час у законах*; *Розгорнула Конституцію / розгорнула я художній текст / розгорнула науковий текст / і таки не можна не помітити навіть формально-синтаксичні особливості цих текстів*; *Поєднання слів і функційно тотожних слів не брали до уваги. А на цьому тільки зупинялися;* 5) приєднувальні, що відзначають межу висловленої думки: *Друга площина / це та площина, де авторка дає аналіз різним лексемам / фразеологізмам. От. І дає відповідні рекомендації*; *Дискусія / яка сьогодні виникла на захисті дисертації / не є випадковою. І не з вини дисертантки чи наукового керівника / а з причин екстралігвальних*; 6) парцеляція синтаксичних структур: *Або / скажімо / щоразу коли. Також / тут прислівник / і відразу конкретизація / підрядна частина часу*. *Конкретизація. Коли саме*. Комунікативно-прагматичне наповнення таких висловлень – інтенція до актуалізації змісту; 7) синтаксичні еквіваленти речення: *Актуальний. Так / так*; *Ні. Це прості / так / як от Ви правильно кажете / що це прості речення*. У повсякденній спонтанній мові такі структури виявляють імпульсивність психоемоційного стану мовця, його позицію щодо певної інформації.

Одним із важливих граматичних маркерів усного спонтанного висловлення загалом є ***порядок слів.*** Він в усній мові відзначений високою варіативністю. У наукових спонтанних текстах-висловленнях спостережено такі визначальні явища синтаксису повсякденної розмовної мови: а) постпозиція прикметника відносно іменника: *Тому що діловий стиль / ми знаємо / однією з його рис є відтворюваність легка / е / мовних конструкцій*; б) позиція дієслівного присудка *є* в кінці висловлення на зразок: *Вирізнено специфічні явища / ті / які прецедентними є*; в) позиція виділених часток у кінці речення на зразок: *Що Ви скажете про свою фразеологію саме*?; г) інверсійний порядок слів, зумовлений потребою висунення на перше місце того, що є інформативно важливим: *Ця робота сьогодні зацікавлює нас не тільки з погляду класифікації / що ми можемо збільшити кількість сполучників або сполучних комплексів / які наближаються до сполучників*; ґ) відсунення аксіологічних акцентів на кінець висловлення на зразок: *Відомо / що на його основі укладено досить таки багато словників / сучасних / новітніх*.

Отже, в усних наукових спонтанних текстах-висловленнях елементи розмовного синтаксису не порушують його струнікість, книжність, логічність: вони засвідчують асоціативність оралізованої форми мовомислення, структурування думки. Книжні за тематичним наповненням, теоретичним змістом лексико-синтаксичні єдності структуруються за психолінгвальними закономірностями моделювання усно-розмовної мови в повсякденній культурі. Стереотипні моделі розмовно-побутової мови – це не лише формально-структурні, формально-синтаксичні маркери усності, але й свого роду оператори спрощування інформації, полегшення її ословлення та сприймання у висловленнях з пояснювальною модальністю.

Культура усного наукового виступу, його ефективність залежить від залучення ***засобів діалогізації висловлення*** (діалогічні питання, вербальні реакції на психоемоційні реакції аудиторії, репліки-переривання, вокативи, репліки-уточнення, фраземи-кліше із семою ’говорити’, сегменти-вставлення). Наявність діалогічного сегменту, побудованого за моделлю “питання – відповідь”, який визначають як один із основних різновидів діалогічної єдності усної мови [7, с. 231–241]. Оскільки питання спонтанні, то виникає своєрідний діалог без заздалегідь продуманого плану. Це зумовлює появу додаткових внесень, переривання відповіді “своїми думками” і под. Діалогізація виникає також під час самопрезентації науковців, які висловлюються з приводу дисертації під час її обговорення. У текстах-виступах засвідчено сегменти-інклюзії. Діалогічність наукового мислення, дискурсу – його загальна визначальна риса. Наукова дискусія відбувається на засадах комунікативного співробітництва, тобто толерантної мовної поведінки, яка не передбачає переривання співрозмовника [14, с. 69–75]. У зв’язку з цим актуалізовано функції діалогічного питання – “традиційного” й у формі риторичного самозапитування (*От я сиділа і кажу Миколі*

Івановичу / це ж 50-ті / 60-ті роки замінено було на нашій пам'яті / на пам'яті молоді минулого століття було замінено об'яву на оголошення. Чому було замінено? Для того / щоб відштовхнутися від російського); репліки-переривання виступу з метою уточнення певних позицій, думок дисертанта (*Звичайно / якщо йдеться про наукову літературу / і наукову літературу з українського мовознавства / то передусім / у мові науковців такі ідеї виражені найбільшою мірою. (Городенська К. Г.: Вони помітніші / звичайно*); локативів (*Я спочатку так подумав. От / Павле Юхимовичу / Ви задали питання з приводу того* / *які особливості / так?*); реплік-уточнень, що стають опорними словами для побудови наступних висловлень адресанта – ще один різновид діалогізаторів у спонтанному науковому обговоренні на зразок: *І щодо фразеології / то ми переважно розглядали ту фразеологію / поруч з лексико-семантичними групами... / тобто розглядали ті фразеологізми / до складу яких входять досліджувані нами лексеми із виокремлених нами лексико-семантичних груп. (Городенська К. Г.: Наприклад). Ну / наприклад / якщо беремо "ведомость" / то це може бути "оборотная ведомость"*.

У ролі внутрішньотекстових діалогізаторів засвідчено фраземи-кліше із семою 'говорити', що засвідчують апеляцію до попереднього "чужого" висловлення, щодо змісту якого адресант виражає інтенцію до аргументації, як-от: *Л. В. сказала про…*; *Щодо того / що говорив Петро Іванович* і под.

Маркерами 'усності' є такі сегменти-вставлення, що виражають інтенцію до ословлення. Фактично це компоненти, що вживаються з метою паузації в момент пошуку потрібних слів, формування аргументів. Засвідчено такі приклади, коли адресант психолінгвальні коливання вербалізує нанизуванням вставних і вставлених конструкцій на зразок: *Однак / на нашу думку / є певні / **я б сказала** / можливо / дискусійні моменти / на які варто було б звернути увагу в подальшому*. Важливий комунікативно-прагматичний потенціал мають сегменти-вставлення *знаєте, розумієте*. Ці діалогізатори посилюють ефективність спілкування, активізуючи увагу аудиторії слухачів до повідомлюваного, викликаючи певне реагування з боку адресатів у процесі ословлення думок, встановлюючи контакт з аудиторією: *Ну на скільки коректно сформульовані завдання! Тут немає в першому "опрацювати літератури з проблеми" / яким воно буває / знаєте*; *Такі речі складно вивчати / їх треба робити на тлі контекстів / розумієте*. В інших ситуаціях сегменти-вставлення – це додаткова інформація екстралінгвального плану.

З погляду культури усного наукового висловлення т. зв. елементи надлишковості та елементи хезитації можуть бути кваліфіковані як анормативи. Насправді в усній мові вони – органічний складник висловлення.

Так, з-поміж т. зв. елементів надлишковості провідним маркером усності є ***називний теми***. Для усної мови характерна реалізація в ній підтримувальної функції вказівних займенників. Дослідники зазначають, що з високим ступенем регулярності ця система реалізується у розмовній побутовій мові, зокрема й літературній, поширена у просторіччі та діалектній мові [12, с. 272]. Це тип подвоєння, коли іменник у називному відмінку, що стоїть на початку речення, начебто повторюється називним іменником узгодженого з ним займенника. О. А. Лаптєва означила таку особливість усної мови як двочленна модель [8, с. 31], що складається із сегмента та основної частини висловлення, у якій формальним репрезентантом сегмента є вказівний займенник. Його у психолінгвістиці кваліфікують як стимул, ключ до творення висловлення, а не частину висловлення як такого [13]. Завдяки називному теми відбувається чітке розмежування та оформлення теми й реми висловлення. Винесення теми на початок, його відокремлення пов'язане з труднощами моделювання смислу на початку побудови висловлення: мовцеві зручніше розвести в часі перше позначення та вибір структури речення в подальшому [13].

Так, у досліджуваних аудіограмах суб'єктно-об'єктні позиції, окрім займенникових іменників *він*, *вона*, *воно*, *вони* (*Такі риси, вони були варіативними на всій території функціонування літературної мови*), можуть заміщувати займенникові прикметники *цей*, *ця*, *це*, *ці*; *той*, *та*, *те*, *ті*: *Сполучникові вирази, цей термін ввела Наталія Юріївна Ясакова*. Таку саме функцію виконують і локальні прислівники *там, тут*: *Стосовно еміграції чеської, там треба бути дуже обережними*.

В усних наукових висловленнях засвідчено й ***надлишкову експлікацію складників висловлення***: *Всі ці речі в роботі викладено докладно і вичерпно. І я все-таки погоджуюся з тим / що оце дванадцяте завдання "визначити особливості" якраз на місці*; *Але сполучні комплекси мають властивість / розширювати свої семантичні значення за допомогою часток / які надають їм різних додаткових значень* тощо.

Елементи хезитації в усному науковому висловленні спричинені ситуативними умовами комунікації. Такі мовні коливання експліковані нелексичними вставними звуками, заїканням, паузами, не заповненими звуками, незавершеністю речення, корекцією речення. Вони пов'язані з відображенням пошуку мовцем наступного фокусу свідомості [13], із чинниками мислення, пам'яті, уваги, внутрішньої мови [1, с. 96] тощо. Пор. деграматикалізовані та десемантизовані елементи – ***нелексичні вставні звуки*** *а-а*, *е-е*, *м-м*, *мн-мн* (*Тому що / е / скажімо / лексичні процеси / які відбуваються не тільки в українській мові / їх легше помітити / тому що нові слова або нові значення / вони самі кидаються у вічі*; *Іде зіяння / гіатус / іде мн / мн / ліквідація гіатусу*).

Як прояв самокоригування, самоконтролю за правильністю висловлення виступають ***заміни слів***: *Треба говорити, як Олесь пережив оцю / оце відкидання разом із Сосюрою*; *Вони набувають... Вони зберігають своє значення цієї галузі і додається тема співвіднесення з галуззю журналістики*.

Отже, елементи т. зв. надлишковості та елементи хезитації – це ситуативно зумовлені "анормативи" у проекції на писемну практику, які засвідчують спонтанність мовного потоку, психоемоційне напруження мовців в умовах офіційного наукового спілкування.

Проаналізований матеріал засвідчує, що усний спонтанний текст формується поступово, порціями, шляхом асоціативних приєднань; мовець може робити паузи і повертатися до вже сказаного, повторювати деякі компоненти висловлення й коригувати його зміст і спосіб вербалізації смислу, контролювати логіко-композиційну, синтаксичну та лексико-фразеологічну правильність, зв'язність, логічну адекватність. Через це маркери 'усності' у спонтанному науковому тексті – вагомий чинник організації інформаційного потоку мови. Маркери 'розмовності' маловиразні, оскільки наукова мова найменш емоційна, експресивна, тому різні типи суб'єктивної модальності, без яких неможлива індивідуальна усна спонтанна самореалізація, у цьому жанрово-стильовому різновиді вербалізовані за допомогою логіко-композиційних прийомів внутрішньо текстової організації комунікації. Їхнє співвідношення і створює поняття "культура усного наукового тексту-висловлення".

Література

1. Александрова О. А. Пауза колебания – комплексный феномен современной коммуникации / О. А. Александрова, В. В. Иваницкий // Вестник Новгородского государственного университета. – 2003. – № 25. – С. 96. – Режим доступу до статті: http://admin.novsu.ac.ru/uni/vestnik.nsf/all/92A21F1A034BCBACC3256E2900554D39/$file/Александрова.pdf. – Назва з екрана.

2. Алексеева Л. М. Теоретизация как способ моделирования в научном тексте / Л. М. Алексеева, М. Б. Чудин // Стереотипность и творчество в тексте : межвуз. сб. науч. тр. – Пермь, 2010. – С.142–148.

3. Грицина В. І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. : спец. 10.02.01 "Українська мова" / В. І. Грицина. – Запоріжжя, 2002. – 20 с.

4. Загнітко А. П. Структурні і семантичні різновиди українських синтаксичних інновацій / А. П. Загнітко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць. – Донецьк, 2003. – Вип. 11, Ч. І. – С. 135–147.

5. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української мови. Структура наукового тексту / А. П. Коваль. – К. : Київський ун-т, 1970. – С. 34, 31.

6. Кожина М. Н. О диалогичности письменной речи : учеб. пособие по спецкурсу / М. Н. Кожина. – Пермь, 1986. – 92 с.

7. Красильникова Л. В. Функционирование вопросов в научной рецензии (к проблеме диалогизации письменной речи) / Л. В. Красильникова // Stylistyka. – II. – С. 231–241.

8. Лаптева О. А. Диалектная и литературная разновидность устно-разговорного синтаксиса и перспективы их сопоставительного изучения / О. А. Лаптева // Вопросы языкознания. – 1969. – № 1. – С. 31.

9. Лебединский С. И. Стратегии понимания и интерпретации устной научной речи / С. И. Лебединский. – Минск : Изд-во БГУ, 2011. – С. 56–59.

10. Марченко Т. В. Семантика й прагматика неповних речень в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.91 "Українська мова" / Т. В. Марченко. – Луганськ, 2007. – 22 с.

11. Плющ Н. П. Інтонація вставленості в українській мові / Н. П. Плющ. – К. : Наук. думка, 1976. – 132 с.

12. Русская разговорная речь / под ред. Е. А. Земской. – М. : Наука, 1973. – 486 с.

13. Рыбка И. Н. Психолингвистическое исследование особенностей устного научного монологического текста : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теория языка" / И. Н. Рыбка. – Уфа, 2007. – 21 с. – Режим доступу до автореф: http://www.dissercat.com/content/psikholingvisticheskoe-issledovanie-osobennostei-ustnogo-nauchnogo-monologicheskogo-teksta. – Назва з екрана.

14. Соловьева Н. В. Формы диалогичности письменной научной речи в аспекте авторской индивидуальности / Н. В. Соловьева // Стереотипность и творчество в тексте : межвуз. сб. науч. тр. – Пермь, 2010. – С. 69–75.

15. Шульгина В. И. Структурно-семантические типы эллиптических конструкций в русской разговорной речи : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / В. И. Шульгина. – К., 1990. – 17 с.

16. Яо Ли. Функции частиц в современной русской устной научной речи [Електронный ресурс] : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Ли Яо. – М., 1994. – 19 с. – Режим доступу до автореф. : http://www.dissercat.com/content/funktsii-chastits-v-sovremennoi-russkoi-ustnoi-nauchnoi-rechi. – Назва з екрана.